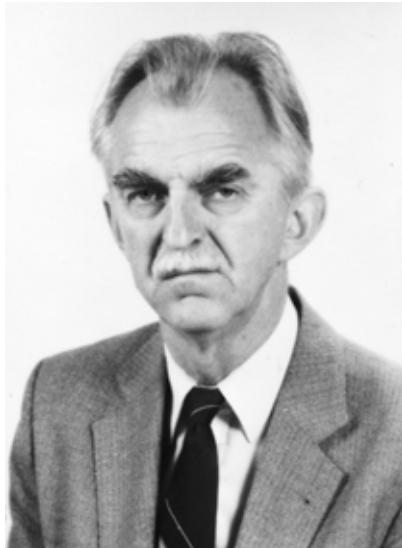

JUBILEJI
ANNIVERSARIES

DR. SLAVKO (VEKOSLAV) KREMENŠEK
Ob devetdesetem rojstnem dnevu nosilca
razvoja slovenske etnologije

Rajko Muršič

289

Leto kovidnega zaprtja je onemogočilo dostojen osebni poklon profesorju Slavku Kremenšku ob njegovi 90-letnici, zato bodo te besede le manjša uteha ob zamujeni priložnosti za celovito razpravo o njegovem življenjskem opusu in kratko opozorilo, predvsem mlajšim kolegom in kolegicam, ki ga niso mogli spoznati kot svojega profesorja, o neizbrisnem pečatu, s katerim je zaznamoval razvoj slovenske etnologije. Njegove vizije razvoja etnologije, ki jih je razvijal vse od poznih petdesetih let prejšnjega stoletja, ko se je po diplomu iz zgodovinpisja posvetil etnologiji (gl. npr. Kremenšek 1960, 1960/61), do srede devetdesetih let (gl. Kremenšek 1996), ko je nepričakovano sklenil, da ima dovolj polemik o etnologiji in antropologiji, je uresničeval v trajnem dialogu z drugimi nosilci razvoja vede, predvsem s tistimi, ki so bili usmerjeni v bolj tradicionalne načine preučevanja »ljudske kulture«. Z vsem svojim delom, raziskovalnim, pedagoškim in

Dr. Slavko Kremenšek (foto: Dokumentacija SEM, okoli leta 1990)

strokovnim, je ključno in neizbrisno sooblikoval sodobno slovensko etnologijo. Skoraj vsako desetletje aktivnega Kremenškovega delovanja v slovenski etnologiji je prineslo novo prelomnico, najprej z etnološkim preučevanjem mestnega okolja, nato z uveljavljanjem koncepta načina življenja in na koncu z njegovim učinkovitim preizkušanjem v praksi, predvsem v okviru monumentalno zastavljenega projekta *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja (ETSEO)*.

290

Spominjam se ga kot impresivnega profesorja z zelo posebnim načinom izgovorjave. Na predavanjih iz obče etnologije ter etnologije in zgodovine, ki sem jih poslušal v drugi polovici osemdesetih let, je predstavljal izjemno zanimivo snov, ki ji je bilo vredno prisluhniti: skrbno pripravljena snov je obsegala splošno predstavitev etnologije kot posebne vede, v njenem razmerju do drugih pristopov k preučevanju načinov človeškega življenja, pregled njenih metodoloških temeljev in teoretskih dometov, skupaj z njeno disciplinarno zgodovino ter razmerjem do zgodovine in zgodovinopisja, v tistem času pa se je najbolj posvečal svojim sprotnim razpravam o konceptu načina življenja. Svojo teorijo je razvijal tako, da jo je najprej predstavil študentom in študentkam. Njegovo pedagoško delo je zaradi te širine, obenem pa zaradi uporabnosti koncepta načina življenja, ki je ostajal rdeča nit njegovega pedagoškega dela, zaznamovalo generacije študentov od leta 1967, ko je postal docent na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo, do leta 1998, ko se je upokojil kot redni profesor, izvoljen leta 1980. Z enakim žarom, kot je delal s študenti in študentkami, se je loteval tudi raziskovalnega dela, povezovanja in utemeljevanja razvoja sodobne etnologije, celega niza polemik in razprav o razmejitvah med etnologijo in sorodnimi humanističnimi in družboslovnimi vedami.

Ključen pa je bil njegov prispevek pri pojmovanju predmeta etnološkega zanimanja. Kot velja za vse pomembne zamisli, je težko določiti njeno prvo porajanje, a njena klica je bila razvidna že v skromnih pripombah, ki jih je Slavko Kremenšek prispeval na samem začetku svoje etnološke poti (gl. 1960/61). Iz pripomb, da nas morajo zanimati vsi sloji, ki dajejo neki etnični skupnosti njen specifičen značaj, je izšlo tudi nekoliko poznejše opozorilo, da etnologi in etnologinje raziskujemo v sodobnem času, tj. v sedanjosti oz. v okviru t. i. etnologije sedanjosti (Kremenšek 1968), ter moramo biti tudi zato pozorni na vse družbene skupine, ki kakorkoli zaznamujejo skupno življenje.

To je v prvi polovici šestdesetih let pomenilo, da predmeta zanimanja ni mogoče omejiti le na podeželska območja, ampak tudi na mestna in velemestna, predindustrijska in industrijska okolja, domača in tuja, vsaj primerjalno, če ne neposredno raziskovalno (gl. Kremenšek 1962). Ta metodološka načela so nujno spodbudila tudi bolj poglobljeno raziskovanje sodobnega in minulega življenja v mestnih, podeželskih, delavskih in meščanskih okoljih ter v premoščanju teh razlik (Kremenšek 1967). Skratka: ko etnograf ozavešča kompleksnost doživljanja sedanjosti, se mora nujno soočiti s celovitostjo sodobnega življenja in ključnimi družbenimi ter zgodovinskimi dejavniki, ki so pripeljali do kompleksov neposrednega življenja in doživljanja, ki jih je mogoče razumeti tako skozi neposredno opazovanje s soudeležbo v vsakdanjem življenju kot z (dialektično) analizo širših družbenozgodovinskih dejavnikov, katerih posledica so ti spreminjajoči se kompleksi.

Nič nenavadnega, da so bila ta spoznanja v popolnem nasprotju z dotedanjimi, v težko določljivo preteklost preostankov ljudske kulture in starosvetnosti zazrto narodopisno smer etnologije. Še več: čeprav je vedno zagovarjal zgodovinsko razumevanje načinov življenja, Slavko Kremenšek etnologije ni enačil z zgodovinopisjem. Ne samo zaradi ločevanja njunega temeljnega predmeta, v primeru etnologije tudi zgodovine vsakdanjega življenja, temveč v ostri kritiki naivnega pojmovanja zgodovine, ki zazrtost v (ljudskokulturno) preteklost zamenjuje za analitično razumevanje zgodovinskih in družbenih okoliščin, v katerih ljudje razvijajo specifične načine življenja.

Kot zgodovinar se je Slavko Kremenšek v svojem diplomskem delu ukvarjal z zgodovino študentskega gibanja. Obsežno monografijo pod naslovom *Slovensko študentovsko gibanje 1919–1941*, ki jo je dopolnil tudi s poznejšimi raziskavami, je objavil leta 1972 in zanjo prejel Levstikovo nagrado ter nagrado sklada Borisa Kidriča (današnji ekvivalent bi bilo Zoisovo priznanje). Prizadeval si je po inkorporiranju etnološke problematike v zgodovinski razvojni tok, vendar to ni bila tako preprosto izvedljiva naloga, kot si jo je zamišljal. Metodološko in predmetno se vedi vendarle razlikujeta. Tudi zadnje delo, o obdobju (malo)meščanstva in okupaciji Kozjega (Kremenšek 2016), je pisal kot zgodovinar in v radijskem intervjuju hudomušno pripomnil, da se je pravega zgodovinopisnega dela kot etnolog kar nekako odvadil (Fatur 2016).

Življenje je stekano iz niza naključij, a tudi iz naših teženj, s katerimi skušamo ta naključja spraviti v neki smiseln tok. V svojem zgodnjem obdobju podiplomskega študija, ki ga je spodbudil fakultetni svet, je Slavko Kremenšek nameraval ob njegovi izraženi podpori študirati v Veliki Britaniji, a na žalost se to ni zgodilo. Nikoli ne bomo vedeli, katere zamisli bi Slavko Kremenšek prinesel v Slovenijo z angleških univerz, vemo pa, da se je leta 1962 znašel v Moskvi, kjer so razvijali nekoliko drugačno etnologijo kot na Zahodu. V konceptu vede, ki so jo imenovali etnografija, so ohranili primerjalne prvine, kot jih je razvila ruska znanost že ob koncu 19. stoletja, ko je bilo v ruskem imperiju potrebno razumeti življenje preprostega prebivalstva, a tudi izjemno velikega števila raznolikih ljudstev v tem imperiju: od drugih slovanskih ljudstev na zahodu imperija do staroselskih ljudstev daljnega vzhoda. Toda ruska etnografija se ni ukvarjala samo s problemom narodov in narodnosti ter teoretsko razvijala koncept ethnosa, ampak jo je zanimalo tudi življenje po dramatičnih spremembah, ki jih je prinesla oktobrska revolucija. Težko prevedljiv ruski pojem vsakdanjega življenja, načina bivanja, bivanja, načina biti (rus. быт) je postal eno od izhodišč uveljavljanja prenovljenega koncepta etnologije in njenega predmeta, tj. načina življenja kot zgodovinske in družbene celovitosti.

Med letoma 1963 in 1965 sta pojem načina življenja razvijala skupaj z Angelosom Bašem, vendar vsak na svoj način. Slavko Kremenšek ni hotel omejiti predmeta etnološkega preučevanja samo na zgodovino načina življenja (gl. Baš 1968), ampak je ohranil tudi koncept ljudske kulture (gl. Kremenšek 1989), kakorkoli nejasna je vse do danes ostala njegova opredelitev. Polemika o tem, kaj vse vključuje temeljni predmet etnologije, se je nadaljevala skozi sedemdeseta in osemdeseta leta, Slavko Kremenšek pa je teoretsko utemeljil svoje pojmovanje koncepta načina življenja s kritičnimi, primerjalnimi in preglednimi prispevki o tem temeljnem vprašanju etnologije in njenih smernicah razvoja v štirih zvezkih *Etnoloških razgledov in dilem* v osemdesetih letih (1983, 1985, 1987 in

1990). Njegovo pojmovanje načina življenja v njegovi družbenozgodovinski celovitosti je bilo holistično in je ustrezalo sočasnim antropološkim pogledom na to, da so prav načini življenja v središču zanimanja antropologov in antropologinj (gl. npr. Harris 1993: 2).

292

Epistemološki rez, ki ga je prinesla uvedba temeljnega koncepta etnologije, tj. načina življenja kot njenega temeljnega raziskovalnega zanimanja, ne bi zarezal ničesar, če ne bi temeljil na številnih teoretskih premislekih, ki so izhajali iz specifične intelektualne klime šestdesetih let 20. stoletja. Kritično ozračje takratne dobe so zaznamovali revolucionarni premiki k resnemu upoštevanju (kritike) vsakdanjega življenja kot torišča vsakega materialistično zasnovanega družboslovja. V ozadju tega pojma je materialistična teoretska paradigma, z dinamičnimi vpogledi v pretekla dogajanja, ne nujno z adornoovsko dialektiko, nujno pa z lefebvrovskimi analizami dinamike vsakdanjosti med praksami, strukturami in predstavami o obojem. V tem dinamičnem razumevanju vsakdanjega življenja in načinov življenja različnih družbenih slojev ni bilo več prostora za fantazmatsko predstavo ljudstva kot samoumevne družbene kategorije. Ker je pri tem potrebno upoštevati celotno družbeno strukturo vsakega časa posebej, je etnologija pri preučevanju načinov življenja nujno upoštevala celotno družbo.

Dr. Slavko Kremenšek med kolegi etnologi (foto: Boris Kuhar, 1979)

V tem smislu je bila Kremenškova raziskava življenja v ljubljanski soseski Zelena jama tako prelomna, da se je marsikateri »narodopisec« takratnega časa zgražal nad zapuščanjem dotedanjih samoumevnosti. Težava ni bila le v preučevanju urbanega življenja, tudi ne le v premiku tudi k etnografskemu opisovanju sodobnosti, ki odstira preteklost, ampak prav v teoretskih nastavkih, ki niso prenesli vrnitve nazaj, v bachelardovsko rečeno, predznanstveno fazo razvoja etnologije. Z uveljavitvijo koncepta načina življenja

ni bilo več poti nazaj. Če so bile v obravnavah ljudske kulture v ospredju reči, materialne in nematerialne, so bili poslej v ospredju ljudje, namesto zazrtosti v preteklost pa je bilo potrebno postaviti življenje vseh družbenih slojev v ustrezno zgodovinsko in družbeno perspektivo. Prav te razsežnosti pa so kljub ostremu nasprotovanju nosilcev te spremembe etnologijo nujno zapeljale v ocean najširše vede o celotnem človeštvu, to je antropologije.

Antropološke razsežnosti etnologije je skušal Kremenšek omejiti le na ožje področje obče etnologije, torej primerjalnega pregleda predmetnih, metodoloških in teoretskih pristopov ter konceptov dotedanje etnologije. To ožje področje etnologije je Slavko Kremenšek učinkovito pokazal v svoji *Obči etnologiji* (1973, ponatis 1978), izvrstnem učbeniškem pregledu temeljnih pristopov v dotedanji etnologiji. Četudi je namenil posebno pozornost teoretskim usmeritvam evropskih etnologij, je ob izjemno poglobljenem pregledu teoretskih usmeritev ved, ki so preučevale raznolike načine življenja na tem svetu, predstavil glavnino pristopov in usmeritev, ki so zaznamovali tudi dotedanji razvoj kulturne in socialne antropologije. Več generacijam študentov je s tem odpiral obzorja, tudi če jih ni nameraval navduševati nad ameriško kulturno in britansko socialno antropologijo, saj je že v polemiki z Nikom Kuretom (gl. Kuret 1965a, b; Kremenšek 1965a, b), ki je po prihodu s kongresa nemških etnologov poročal o tem, da se nemško narodopisje praktično zliva s socialno oz. kulturno antropologijo, jasno povedal, da razume etnologijo in socialno antropologijo kot dve povsem ločeni vedi in pač ni videl nobene potrebe po njenem uvajanju tudi v Sloveniji. Toda razvoja, ki je sledil njegovim pionirskim dosežkom, ni mogel ustaviti.

Ko se sedaj oziramo na desetletja izjemno plodnega dela Slavka Kremenška, ki se je z določenimi krajevnimi, tudi bolj zgodovinsko zasnovanimi prijemi nadaljevalo vse do nedavnega, lahko ugotovljamo, da smo tako rekoč vsi etnologi in etnologinje, ki danes delujemo na področju etnologije, Kremenškovi učenci in učenke ali vsaj njegovi posredni nasledniki in naslednice. Strukture in človeške izkušnje so neizgledljivi del načinov življenja na katerikoli ravni preučevanja ljudi v njihovem dejanskem življenju, toda ni jih mogoče razumeti brez družbenega in zgodovinskega konteksta. Ta dinamičen in v temelju dialektičen vidik je ostal ključni teoretski temelj raziskovanja v slovenski etnologiji.

Intenzivne etnografsko opisne in tudi prostorsko primerjalne vidike so razvijali že Kremenškovi predhodniki, na primer Niko Zupanič in Vilko Novak, ki jima dolgujemo tudi široko teoretsko pojmovanje zanimanja etnologov in etnologinj za razumevanje celotne človeške kulture, od pradžine do danes, toda etnografsko in analitično orodje, s katerim prepoznavamo dinamično spreminjanje vsakdanjega življenja v sodobnosti, a ga hkrati primerjalno umeščamo v širše zgodovinske in družbene perspektive, se je še le s Kremenškom utrdilo kot temeljni raziskovalni pristop etnologov in etnologinj vse do danes.

Slavko Kremenšek je, upoštevajoč tudi temeljna Novakova odkritja ob pregledu zgodovine tistega dela etnologije, ki jo je zaznamovalo zanimanje za življenje na slovenskem etničnem območju, tudi v razsvetljenskem Prekmurju (Novak 1986), opozoril, prav tako v nasprotju z večino dotedanjih »narodopiscev«, da je etnologija nastala v času razsvetljenstva in ne romantike (gl. npr. 1978, 1980). To njegovo spoznanje je preživelo

sodbo časa. Še več: danes veliko bolje vemo, da so korenine etnoloških prizadevanj dejansko povezane z razvojem in potrebami državne statistike Ruskega imperija od tridesetih let 18. stoletja (Vermeulen 2015).

Poleg teoretske in zgodovinske kritike je bil ključnega pomena za nadaljnji razvoj slovenske etnologije Kremenškov prenos etnološkega raziskovalnega dela s podeželja v mesta. Poleg utemeljitve urbane antropologije oz. etnologije s temeljito raziskavo ljubljanske delavske soseske Zelena jama (Kremenšek 1970) in nato tudi z drugimi raziskavami, posvečenimi Ljubljani (Kremenšek 1980b), je bil tudi začetnik antropologije oz. etnologije delavstva in dela (1976), saj so ga zanimali učinki izjemnih družbenih sprememb, ki jih je s seboj prinesla pospešena industrializacija od prve svetovne vojne vse do sedemdesetih in osemdesetih let 20. stoletja (gl. npr. Kremenšek 1965/66).

294

V obdobju ostrih polemik o etnologiji in njenem nadaljnjem razvoju, predvsem z bolj tradicionalno narodopisno usmerjenimi kolegi in kolegicami, je deloval tudi povezovalno. Pri izvajanju projekta *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja*, ki velja za morda najbolj monumentalno Kremenškovo potezo, še posebej v desetih knjigah etnoloških vprašalnic, je bil prostor za vse, pogojno rečeno, tradicionaliste in moderniste. Še več: *Vprašalnice ETSEO* je izdajala neformalna Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov. V *Vprašalnicah* so se znašli tako rekoč vsi etnologi in etnologinje druge polovice sedemdesetih let. V nadaljevanju so nekateri med njimi, predvsem pa mlajši kolegi in kolegice, ki so šele vstopali in vstopale v aktivno delo na etnološkem področju, prispevali tudi monografske in topografske preglede po takratnih slovenskih občinah, študentje pa smo morali v osemdesetih letih v okviru proseminarja na podlagi dela vprašalnic prispevati pregled družbenih sprememb v dvajsetem stoletju. Celoten projekt je bil obenem dovršitev radikalne preobrazbe slovenske etnologije, a obenem tudi labodji spev tistega njenega obdobja, ki so ga zaznamovali veliki ustanovni očetje.

Zadnji tovrsten združevalni projekt, ki ga je spodbudil Slavko Kremenšek, je izdaja celovitega pregleda etnoloških tematik v *Slovenskem etnološkem leksikonu* (Baš 2004).

Ko se ozremo na razvoj slovenske etnologije v povojnem obdobju, si težko predstavljamo, da je bila prva štiri desetletja odvisna skorajda od enega samega profesorja na oddelku – ali dveh. Zato je poleg teoretskih in usmeritvenih premikov v etnologiji toliko bolj pomembno, da je Slavko Kremenšek zaslužen tudi za širitev zaposlovalnih priložnosti slovenskih etnologov in etnologinj, predvsem v konservatorstvu in vključevanju v lokalna okolja. S svojim neutrudnim delom na oddelku je ob Vilku Novaku sčasoma poskrbel za ustrezno širitev delovnih mest tudi znotraj oddelka, ki se je v osemdesetih letih okrepil za še dve docentski delovni mesti, s čimer je bilo mogoče na daljši rok uresničevati Kremenškovo bolj »kolektivistično«
zdušje, ki ga je spodbudil že v sedemdesetih letih in še posebej ob praznovanju štiridesete obletnice oddelka leta 1981. Kolektiv takratne Pedagoško-znanstvene enote in takoj zatem Oddelka za etnologijo se je po preimenovanju v Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo leta 1991 nekaj let pozneje še dodatno razširil in ob koncu devetdesetih let dosegel vsaj približno takšno kadrovske zasedenost, kot so si jo zamišljali Kremenšek in njegovi predhodniki. V tem smislu je današnji Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo njegov največji dosežek, v nekem pomembnem smislu pa smo tisti člani in članice oddelka, ki smo na to področje vstopali v osemdesetih in devetdesetih letih, ob takratnem prizadevanju po

antropologizaciji vede, dejansko uresničevali metodološka, teoretska in predmetna vodila prof. Slavka Kremenška (gl. npr. Šmitek 1983; Jezernik 1986; a tudi Brumen 2000; Muršič 2000), ki se stekajo v celovito obravnavo človeških načinov življenja, ne glede na prevladujoče poimenovanje same vede v različnih nacionalnih in jezikovnih okoljih z različnimi zgodovinskimi načini vzpostavljanja vede, ki zato nastopa pod različnimi imeni. Pri tem niti ni potrebno obujati posebnih »genetično-strukturalnih metodoloških vodil« (Kremenšek 1985: 55), ki so bila v prejšnjih desetletjih samoumevna. Na neki način je kljub Kremenškovega ostremu nasprotovanju »uvajanju« antropologije ponovna uveljavitev zazrtosti v temeljna razumevanja kulturne in družbene dinamike na ravni celotnega človeštva, predvsem pa poudarek na ljudeh in ne več na rečeh (Kremenšek 1973), v iskanju odgovorov na razumevanje načinov življenja raznolikih etničnih in drugih skupin in skupnosti z usmeritvijo zanimanja v nosilce kulturnih sestavin ter v neposrednem terenskem soočanju z vsakdanjim življenjem, vodilo, ki še danes udejanja zapuščino našega spoštovanega učitelja.

REFERENCE

- BAŠ, Angelos
1968 O predmetu etnologije: (Teze za diskusijo.) *Časopis za zgodovino in narodopisje* 4 (n. v. = 39): 273–277.
2004 (ur.) *Slovenski etnološki leksikon*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- BRUMEN, Borut
2000 *Sv. Peter in njegovi časi: Socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter*. Ljubljana: /*cf.
- FATUR, Lucija
2016 *Prof. dr. Slavko Kremenšek, zgodovinar in etnolog*. Storž, oddaja na Prvem programu Radia Slovenija, 27. 4. 2016, <<https://4d.rtvsl.si/arhiv/storz/174402335>> [20. 10. 2021].
- HARRIS, Marvin
1993 *Culture, People, Nature: An Introduction to General Anthropology*. New York: HarperCollins College Publishers.
- JEZERNIK, Božidar
1986 *Etnološki vidik življenja v nemških koncentracijskih taboriščih Dachau, Buchenwald, Mauthausen, Ravensbrück in Auschwitz: Doktorska disertacija*. Ljubljana: [B. Jezernik].
- KREMENŠEK, Slavko
1960 Etnografija in zgodovinopisje. *Slovenski etnograf* 13: 7–12.
1960/61 Nekaj pripomb. *Glasnik Slovenskega etnografskega društva* 3(2): 7–8.
1962 Težnje v sodobni etnološki znanstveni teoriji. *Slovenski etnograf* 15: 9–32.
1965a Kulturnoantropološka načela. *Naši razgledi*, 25. 9. 1965: 367.
1965b Metodološke dileme. *Naši razgledi*, 6. 11. 1965: 433.
1965/66 Industrializacija, urbanizacija in etnološki vidik. *Slovenski etnograf* 18–19: 133–54.
1967 Vaščani v obmestju: (Ob primeru vasi Moste pri Ljubljani). *Slovenski etnograf* 20: 46–75.
1968 »Etnologija sedanjosti« in njena temeljna izhodišča. *Časopis za zgodovino in narodopisje* 4 (n. v. = 39): 278–85.
1970 *Ljubljansko naselje Zelena jama kot etnološki problem*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za zgodovinske in družbene vede.
1972 *Slovensko študentovsko gibanje 1919–1941*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
1973 *Obča etnologija*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
1976 Izvir in okolje delavk ljubljanske Tobačne tovarne do prve svetovne vojne. *Slovenski etnograf* 26: 91–100.
1978 Družbeni temelji razvoja slovenske etnološke misli. V: S. Kremenšek in A. Baš, *Pogledi na etnologijo*. Ljubljana: Partizanska knjiga: 9–65.
1980a Razsvetljenstvo in etnološka misel. V: B. Paternu, B. Pogorelec in J. Koruza (ur.), *Obdobje 1: Obdobje razsvetljenstva v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 409–419.

- 1980b *Uvod v etnološko preučevanje Ljubljane novejše dobe*. Ljubljana: PZE za etnologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- 1983 *Etnološki razgledi in dileme 1*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- 1985 *Etnološki razgledi in dileme 2*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- 1987 *Etnološki razgledi in dileme 3*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- 1989 *Etnologija*. V: *Enciklopedija Slovenije 3*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 63–67.
- 1990 *Etnološki razgledi in dileme 4*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- 2016 *Obdobje (malo)meščanstva in okupacija Kozjega*. V: S. Ciglenečki [idr.], *Pod Bredičem in Kozjakom: zgodovina Kozjega*. Kozje: Občina Kozje, 97–179.

KURET, Niko

1965a *Nove smeri v nemškem narodopisju*. *Naši razgledi*, 7. 8. 1965: 302–303.

1965b *„Kulturnoantropološka“ pravda: Čemu? Naši razgledi*, 9. 10. 1965: 389.

MURŠIČ, Rajko

2000 *Trate vaše in naše mladosti: Zgodba o mladinskem in rock klubu*. Ceršak: Subkulturni azil.

NOVAK, Vilko

1986 *Raziskovalci slovenskega življenja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

ŠMITEK, Zmago

1983 *Obzorje Slovencev na področju neevropskih kultur: Doktorska disertacija*. Ljubljana: [Z. Šmitek].

VERMEULEN, Han F.

2015 *Before Boas: The Genesis of Ethnography and Ethnology in the German Enlightenment*. Lincoln in London: University of Nebraska Press.